

якій іншій діяльності у колективній грі виявляються особисті якості кожного, формуються відносини з ровесниками.

Висновки. Ігри важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному занятті, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру накопичення в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, розвитку логічного мислення, виховання кмітливості, самостійності, тобто таких якостей інтелектуальної сфери, які характеризують творчу особистість. Отже, гра є своєрідним поштовхом для творчого пошуку нових навчальних технологій, що забезпечують інтенсифікацію навчального процесу.

Література

1. Акири И.К. Дидактические игры по математике / И.К. Акири. – Кишинев : Лумина, 1990.
2. Игра и учење / [С.Ф. Занько и др.]. – М., 1992.
3. Інтерактивні вправи та ігри. – Х. : Основа, 2010. – 144 с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г.К. Селевко. – М., 1998.
5. Гайштут А.Г. Математика в логических упражнениях / А.Г. Гайштут. – К. : Радянська школа, 1985.

СТАТЬЄВ С.І.

ВІДЧУТТЯ РИТМУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ТАНЦЮВАЛЬНИХ РУХІВ ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі в Україні відбуваються якісні зміни в системі спеціальної освіти дітей з особливими потребами. Свідченням цього є оновлення структури спеціальних навчальних закладів і змісту навчання в них відповідно до вимог Державного стандарту спеціальної шкільної освіти, в якому зосереджується увага на особистісному і соціально-психологічному спрямуванні розвитку дітей з особливими потребами, здійсненні навчально-виховного процесу на засадах ранньої діагностики й корекції порушень.

У зв'язку з цим особливого значення набувають корекційно-розвивальні заняття, які мають розпочинатися з молодшого шкільного віку і спрямовуватися на формування компенсаторних способів діяльності, запобігання і корекцію вторинних відхилень (Н.Г. Байкіна, Р.М. Боскіс, О.П. Гозова, І.М. Ляхова, Б.Г. Шеремет, М.К. Шеремет, Л.І. Фомічова та ін.).

Для нашого дослідження важливим є розуміння ритму в психологічному і педагогічному аспектах. У психологічному аспекті ритм – це метроритм, або ритміка в широкому розумінні слова. Науковці-психологи [6] визначають ритм як розміреність, узгодженість і рівномірність чергування впорядкованих елементів у системі рухової дії, а також налагоджений перебіг процесів відображення, проектування і регуляції рухів.

З погляду педагогіки, ритміка – це система фізичних вправ, побудованих на взаємозв'язку рухів з музикою, яка є складовою фізичного і художнього виховання [1].

Відчуття ритму має активну природу і супроводжується моторними реакціями. Сутність цих реакцій полягає в тому, що сприймання ритму викликає різноманітні кінестетичні відчуття. Найбільш активно моторні реакції виявляються під час сприймання акценту, тобто розрізнення і підкреслення рухом ударних музичних звуків чи акордів на фоні звучання музики однакової сили [5].

Відчуття ритму відіграє регулювальну роль у просторовій орієнтації дітей, безпосередньо пов'язаної з рухом. При цьому нейрофізіологічним компонентом відчуття ритму, за твердженням І.П. Павлова [4], є орієнтація в просторі, опанування своїм тілом, праворукість і ліворукість, загальна та розумова працездатність. Це положення свідчить про те, що розвиток відчуття ритму пов'язаний з кінестетичним розвитком дитини.

Е. Жак-Далькроз [2] стверджував, що будь-який ритм є рухом, що у створенні й розвитку відчуття ритму бере участь усе наше тіло. Автор вважав, що без тілесних відчуттів ритму не можна сприйняти ритм музичний.

З метою виховання відчуття ритму Б.М. Теплов [5] указував на необхідність використання музичного ритму.

Наукові висновки І.М. Сеченова з цього питання здобули подальше підтвердження в працях І.П. Павлова та його учнів, які обґрунтували і підтвердили думку І.М. Сеченова про те, що рух часу є своєрідним об'єктивним подразником поряд з іншими їх видами: зоровим, слуховим тощо. Взаємодія всіх органів відчуття в процесі сприймання часу, за твердженням І.П. Павлова й інших фізіологів, має системний взаємопов'язаний характер. Поряд із цим деякі фізіологи [3; 4] науково довели, що підґрунтя сприймання часу і музичного ритму становить умовно-рефлекторна діяльність ЦНС, основними процесами якої є збудження і гальмування, які, у свою чергу, мають хвилеподібний ритмічний характер.

Мета статті – проаналізувати стан розробленості проблеми відчуття ритму в спеціальній методичній літературі та оцінити практику організації занять музично-ритмічного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку; оцінити показники розвитку відчуття ритму у глухих дітей молодшого шкільного віку та їх однолітків без порушень слухового аналізатору.

В експерименті взяли участь 258 осіб, з яких 77 – глухі діти, які становили експериментальну групу, 100 – діти без патології слухового аналізатора, які ввійшли до контрольної групи та 81 – глухі діти, які представили контрольну групу.

Для визначення відчуття ритму глухих і дітей, якічують, 6–10 років нами було запропоновано такі тести: “Ходьба випадками”, “Ходьба с підійманням прямої ноги вперед з відведенням рук у сторони”, “Спринт у заданому ритмі”.

Результати тестування вищезазначених категорій дітей молодшого шкільного віку (за тестом “Ходьба випадками”) засвідчили, що глухі діти 6–10 років мають істотне відставання від однолітків, якічують, за показниками відчуття ритму на рівні значущості $F = 0,05$ (t табл. $< t$ розр.) (табл. 1).

Так, середня арифметична величина в КГ дітей, якічують, дорівнювала 3,216, в ЕГ глухих – 2,919, у КГ глухих – 2,946. Різниця між середніми величинами глухих і дітей, якічують, за критерієм Стьюдента становила 4,9, що вказує на істотні розбіжності між результатами тестування вищезазначених груп. У відсотковому відношенні різниця в показниках відчуття ритму між групами глухих і дітей дітей, якічують, становила 9,2%.

Таблиця 1

Результати розвитку відчуття ритму глухих і чуючих дітей, якічують, 6–10 років на констатувальному етапі педагогічного експерименту за тестом “Ходьба випадами”

Група	n	$X \pm m$	δ	t розр.	P	Різниця у %
КГ чуючі	100	$3,730 \pm 0,070$	0,425	10,29	< 0,05	20,2
ЕГ глухі	77	$2,973 \pm 0,087$	0,527			
КГ глухі	81	$3,189 \pm 1,288$	0,497	0,99	> 0,05	6,7

Разом із тим, порівнюючи результати цього тесту між КГ і ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку, можна стверджувати, що середні арифметичні величини суттєво не відрізняються між собою (t табл. > t розр., при t розр. = 0,59) на рівні значущості $\xi = 0,05$. Різниця у відсотках між середніми показниками відчуття ритму в КГ і ЕГ глухих дітей 6–10 років була 0,9%.

Результати тестування “Ходьба с підйманням прямої ноги вперед з відведенням рук у сторони” на констатувальному етапі педагогічного експерименту показали, що глухі діти молодшого шкільного віку мають суттєве відставання від дітей, якічують, 6–10 років за показниками відчуття ритму на рівні значущості $\xi = 0,05$ (t табл. < t розр.) (табл. 2). Так, середня арифметична величина в КГ дітей, якічують, дорівнювала 3,73, в ЕГ – 2,973, у КГ глухих – 3,189. Різниця між середніми показниками глухих і дітей, якічують, за критерієм Стьюдента становила 10,29, що вказує на суттєві розбіжності між результатами тестування цих груп. У відсотковому відношенні різниця в показниках відчуття ритму була 20,2%.

Проте, порівнюючи результати цього тесту між КГ і ЕГ глухих дітей 6–10 років, ми дійшли висновку, що середні арифметичні величини істотно не відрізняються між собою (t табл. > t розр., при t розр. = 0,99) на рівні значущості $\xi = 0,05$. У відсотковому відношенні різниця в результатах цього тесту становила 6,7%.

Результати розвитку відчуття ритму глухих та дітей, якічують, 6–10 років (за тестом “Спринт у заданому ритмі”) показали, що діти молодшого шкільного віку з патологією слухового аналізатора мають істотне відставання від однолітків, якічують, за показниками відчуття ритму на рівні значущості $\xi = 0,05$ (t табл. < t розр.) (табл. 3). Таким чином, середня арифметична величина в КГ дітей, якічують, становила 3,757, в ЕГ – 2,865, у КГ глухих дітей – 2,838. Різниця між середніми показниками глухих і

дітей, якічують, за критерієм Стьюдента була 12,89, що вказує на суттєві розбіжності між результатами тестування вищезазначених груп. У відсотковому відношенні різниця в показниках відчуття ритму між групами глухих і дітей, якічують, 6–10 років дорівнювала 23,7%.

Таблиця 2

Результати розвитку відчуття ритму глухих і дітей, якічують, 6–10 років на констатувальному етапі педагогічного експерименту за тестом “Ходьба с підйманням прямої ноги вперед з відведенням рук у сторони”

Група	n	$X \pm m$	δ	t розр.	P	Різниця у %
КГ діти, якічують	100	$3,216 \pm 0,074$	0,452	4,90	< 0,05	9,2
ЕГ глухі	77	$2,919 \pm 0,058$	0,354			
КГ глухі	81	$2,946 \pm 0,022$	0,199	0,59	> 0,05	0,9

Однак, порівнюючи результати цього тесту між КГ і ЕГ глухих дітей, можна стверджувати, що середні арифметичні величини суттєво не відрізняються між собою (t табл. > t розр., при t розр. = 0,50) на рівні значущості $\epsilon = 0,05$. Різниця у середніх показниках була 0,94%.

Таблиця 3

Результати розвитку відчуття ритму глухих і дітей, якічують, 6–10 років на констатувальному етапі педагогічного експерименту за тестом “Спринт у заданому ритмі”

Група	n	$X \pm m$	δ	t розр.	P	Різниця у %
КГ діти, якічують	100	$3,757 \pm 0,086$	0,523	12,89	< 0,05	23,7
ЕГ глухі	77	$2,865 \pm 0,065$	0,398			
КГ глухі	81	$2,838 \pm 0,029$	0,263	0,50	> 0,05	0,94

Висновки. Після аналізу змісту програм та практики організації занять музично-ритмічного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку ми дійшли висновку, що подані в них види музично-ритмічної діяльності не враховують специфічних особливостей дітей з порушеннями слуху, їх структура і зміст не відповідають програмному матеріалу з ритміки, не враховують особливостей цілеспрямованого музично-ритмічного навчання та розвитку відчуття ритму в дітей зазначеної категорії, а мають здебільшого форму технічного перенесення змісту навчання дітей з нормальним слухом на дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. Головним недоліком використання цих програм у практиці музично-ритмічного виховання спеціальних закладів для дітей з патологією слухового аналізатора є відсутність корекційної спрямованості цих занять, неможливість подолання психофізичних порушень, зумовлених слуховою патологією. Тому постала проблема проводити дослідження та корекцію розвитку відчуття ритму в глухих дітей молодшого шкільного віку.

Узагальнюючи вихідні результати дослідження глухих і дітей, якічують, 6–10 років, що характеризують відчуття ритму, можна зазначити, що глухі діти в середньому мають відставання від своїх здорових однолітків на 18,1%. Натомість, глухі діти КГ і ЕГ за цими показниками суттєво не відрізняються між собою. Різниця між середніми показниками в цих групах становила 2,4%. Це засвідчує однорідність груп і дає нам змогу проводити формувальний етап педагогічного експерименту, який включатиме інноваційні впливи на розвиток відчуття ритму у глухих дітей молодшого шкільного віку, які становили ЕГ.

У подальшому планується проводити дослідження інших складових танцювальних рухів, показники розвитку та планування їх корекції.

Література

1. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика : учебник для студ. высш. учеб. заведений / Г.А. Волкова. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 272 с.
2. Жак-Далькроз Э. Ритм, его воспитательное значение для жизни и для искусства / Э. Жак-Далькроз // Театр и искусство. – СПб., 1913. – С. 5.
3. Квасов Д.Г. О развитии автоматизированных движений руки / Д.Г. Квасов // Физиологический журнал СССР им. И.М. Сеченова. – 1952. – Т. 38. – № 4. – С. 423–433.
4. Павлов И.П. Полн. собр. соч. : в 5 т. / И.П. Павлов. – М. : АН СССР, 1947. – Т. 4. – 351 с.
5. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов // Избр. труды : в 2 т. – М., 1985. – Т. 1. – 329 с.
6. Ухтомський А.А. Засвоєння ритму в світлі вчення про парабіоз / А.А. Ухтомський. – Л. : ЛГУ, 1951. – С. 84.